

Økumenisk litteratur

AV NILS E. BLOCH-HOELL

A Religious History of the American People, av Sidney E. Ahlstrom. New Haven og London 1972. 1158 s. Norske kirkehistorikere har ikke interessert seg for amerikansk kirkehistorie. Ingen av dem har behandlet emner fra Amerikas kirkehistorie, og amerikansk kirkehistorisk litteratur har regelmessig vært oversett. Alt vi kan vise til er noen få memoarbøker og en del artikler, men disse er ikke skrevet av norske professorer i kirkehistorie. Så vidt jeg vet, er jeg den eneste norske teolog som har forelest over et emne fra Amerikas kirkeliv. Det er naturlig og riktig at *norsk* kirkehistorie har beskjeftiget våre kirkehistorikere. Tyngdepunktet i forskningen har her ligget i middelalderen, og i tiden som kommer bør den nyere tid ofres større oppmerksomhet. Når det gjelder den generelle kirkehistorie, bør denne, i vårt land som ellers i verden, få et mer *globalt* siktepunkt. Selvsagt vil reformasjonen og den lutherske kirke fortsatt vies særlig interesse, men ikke slik at konfesjonelle hensyn innsnevrer den historiske fremstilling og det kirkehistoriske perspektiv, slik det skjer f.eks. i K.D. Schmidts Grundriss der Kirchengeschichte. Kirkehistorien må omfatte hele oikumene, også i tiden etter reformasjonen. De afroasiatiske kirker må komme sterkere inn i bildet, og det samme er tilfelle med amerikansk kirkehistorie.

Amerika har fostret mange dyktige og noen fremragende kirkehistorikere. Til den siste kategori hører Sidney E. Ahlstrom. Hans siste bok om det nordamerikanske folks religiøse historie er intet mindre enn et mesterverk. Fra et trykkteknisk synspunkt kan man nok innvende at de nær 1200 sidene burde ha vært fordelt på tre bind. Man kan også hevde at enkelte synspunkter, retninger eller begivenheter burde ha vært ofret mer oppmerksomhet. Slikt er en skjønnsak. Personlig kunne jeg ha ønsket at spørsmålet om den åpenbare forandring, amerikanisering, av kirkesamfunn som ble overført fra Europa hadde vært behandlet mer inngående. Frasett den såkalte amerikan-

isme i den katolske kirke er dette synspunkt helt tilbaketredende i den foreliggende fremstilling. Dette er for så vidt eiendommelig, for Ahlstrom tegner omhyggelig den europeiske bakgrunn for Amerikas religiøse historie. Det kan også sies at innholdsfortegnelsen burde ha vært mer fullstendig. Det hadde vært en fordel om alle overskrifter over underavsnitt hadde vært tatt med, så meget mer som man i det ellers utmerkede register savner en del stikkord, som f.eks. Bahà'i, Buddhismen, N. Hauge, haugianisme og Vedanta. Man kunne nok også ha ønsket seg noen statistiske tabeller og diagrammer. Men ellers er det ikke lett å mobilisere innvendinger mot Ahlstrom's storverk. Fremstillingen er imponerende grundig og vel balansert. Den er ført frem til og med 1970. Her er intet overlatt til tilfeldighetene. Bibliografien er naturligvis ypperlig. Ingen slår amerikanerne når det gjelder bibliografiske oversikter. Ahlstrom sier selv at han ikke har kunnet føre opp alle de bøker han har brukt, men når anmelderen blant de oppførte bøker også ser sin egen avhandling om pinsebevegelsen, finner han liten grunn til å kreve at bibliografien skulle ha vært enda mer uttømmende.

Ahlstrom er professor i amerikansk historie og moderne kirkehistorie ved Yale. Denne fagkombinasjon beriker fremstillingen uten å belaste den.

Ahlstroms bok er selvsagt først og fremst kirkehistorie, men kirkehistorien er på en kyndig og pedagogisk måte satt inn i den almene historiske kontekst. Dette er ikke bare fordelaktig pedagogisk. Det er metodisk riktig. Det er intet snevert over dette verk. Det inkluderer også omtalen av ikke-kristne religioner, og behandler relativt utførlig jødedommens plass i De forente staters liv. Fire prinsipper har vært ledende for Ahlstrom: «First, religious history as a field of study must be placed squarely within the larger frame of world history . . . «Second, the concept of religion must not be used as dogmatic judgements». Av dette følger at begreper som ortodoksi og heresi bare brukes deskriptivt.

Som det tredje synspunkt nevnes «The radical diversity of American religious movements.» Det fjerde prinsippet omtales under stikkordene «social context». Det er ikke det minst viktige.

Det er kanskje ikke så vanskelig å skrive «godt» hvis man er ensidig. Ahlstrom har klart å gi en fremstilling som på samme tid er saklig og stilistisk interessant. Et resyme av innholdsfortegnelsen vil gi en anelse om dette:

I. «*European Prologue*», bl.a. om «Western Catholicism» og «The

Church in New Spain» og «The Church in New France». II. «*The Protestant Empire Founded*», bl.a. om «The Rise and Flowering of the Puritan Spirit» og «The Holy Commonwealth in New England». III. «*The Century of Awakening and Revolution*». IV. «*The Golden Day of Democratic Evangelism*». V. «*Countervailing Religion*», bl.a. om «Anti-Catholicism and the Nativist Movement». VI. «*Slavery and Expiation*», bl.a. om «The Rise of the Black Churches.» VII. «*The Ordeals of Transition*», bl.a. om «Urban Growth and the Protestant Churches». VIII. «*The Age of Faltering Crusades*», bl.a. om «World War II and the Postwar Revival». IX. «*Toward Post Puritan America*», der det siste og met velskrevne avsnittet heter «The Turbulent Sixties».

Um Einheit und Heil der Menschheit, av J. Robert Nelson/Wolfhart Pannenberg (herausgeg.). Frankfurt am Main 1973. 342 s. Til grunn for denne boken ligger en engelsk utgave fra 1971, *No Man is Alien*, som ble utgitt til ære for W. A. Visser't Hooft. Også den tyske utg. er viet den tidligere generalsekretær for Kirkenes Verdensråd, og har med en bibliografisk oversikt over denne manns produksjon som er den mest utførlige jeg har sett. Her er registrert 1 200 nr., endog stensilerte rapporter og flere oversettelser av et og samme arbeid.

Den foreliggende bok er ikke en blott og bar oversettelse av den engelske original. Flere av bidragene er omarbeidet og et nytt, av N. A. Nissiotis, er kommet til. Noen av de 13 bidragene er av religionshistorisk art, innsiktet først og fremst på spørsmålet om menneskehetens enhet, sett fra en bestemt religions (f.eks. Islams) standpunkt. Det man vil frem til, er å finne ut det de forskjellige religioner har felles, i håp om at dette både kan tjene den interreligiøse dialog og eventuelt virke forenende i en splittet verden. Man håper å kunne overvinne det gjensidige religionshat, «ohne dabei die christliche Identität zu opfern», forsikrer Pannenberg. Et vakkert håp, som jeg gjerne slutter meg til, dog uten å være overbevist om at den kristne identitet ikke stundom blir beskåret i den pågående interreligiøse debatt.

Med utgangspunkt i Uppsala 1968 har utgiverne prøvd å samle de ytterst forskjellige bidragene om ett tema. Det har ikke lyktes helt. Den overordnede tanke skulle være at «Kirkens enhet, dens katolisitet er et tegn på menneskehetens enhet.» – Begrepet «tegn» er i denne sammenheng ytterst diffust. *Kirkens* enhet kan nok virke samlende, men ikke uten videre overfor menneskeheten som sådan, som jo ikke er identisk med kirken. Kirken kan også virke splittende i denne verden.

At derimot enhet ikke betyr uniformitet, men fellesskap i pluri-formitet, er et grunnleggende, men ikke særlig originalt synspunkt.

Blant bokens mest interessante avsnitt synes jeg er *Jürgen Moltmanns* «Die Einheit des Menschengeschlechts in der Perspektive des christlichen Glaubens» som gjør front mot all aristotelisk-idealisk antropologi og forfekter Theologie der Hoffnung, eller for så vidt «Urkristendommen gjenopplivet», som det heter i en av T. B. Barratts boktitler, men hos Moltmann i skarp kontrast til Korint-menighetens entusiasme. Moltmann taler om *Christus Antecipator* og understreker den tidlige kristendoms eskjatologiske innstilling, men: «Es setzte seine Hoffnung infolge dessen nicht auf Weltreiche, weder auf die Pax Romana noch auf die Wiederherstellung des Zion, sondern allein auf die lebendige Gemeinschaft mit dem Gekreuzigten». Ved lesning av denne boken blir jeg forøvrig på ny slått av hvilken enorm innflytelse Karl Barth fremdeles øver.

Sympatisk, men samtidig patetisk er Lucas Vischers artikkel som går inn for et virkelig økumenisk konsil.

Die Zukunft des Ökumenismus. Ökumenische Perspektiven 1, av George Casalis/Bernhard Häring/Per Lønning. Frankfurt am Main 1972. 109 s. Dette er første bind i en serie som utgis av Marc Lienhard og Harding Meyer etter oppdrag fra Det lutherske verdensforbunds Institutt for økumenisk forskning i Strasbourg. Bidragsyterne, en luthersk biskop, en reformert professor i praktisk teologi og katolsk professor i moralteologi ser ytterst forskjellig på økumenikken. Men Günther Gassmann understreker i forordet at ingen av forf. hører til den sterkt konservativt-kritiske fløy.

Lønning bidrag er ganske kort, et foredrag over oppgitt emne: «Von der Bewegung zur Institution? Eine kritische Bilanz der ökumenischen Bewegung». Lønning leverer også denne gang et *godt* bidrag, med flere meget fine formuleringer, men oppsiktsvekkende originalt er det ikke. Likevel er hans innslag betydningsfullt bl.a. fordi han med rette hevder kravet om at kirke og verden ikke i det økumeniske arbeid må miste sin identitet. Men i sin iver etter å distansere seg fra den komparative «før Lund 1952-metode», er han kommet i skade for å uttale kategorisk noe som ikke er holdbart: «Ein ökumenisches Gespräch heute als einen Dialog zwischen Kirchen und Konfessionen zu gestalten, ist eigentlich Wirklichkeitsflucht». Så enkelt er det ikke. Dialogen mellom kirker og konfesjoner er virkelighetsnær nok, både med tanke på union (som i Pakistan, der bl. luther-

anere og anglikanere nylig er forent i *en* kirke) og med tanke på bilaterale samtaler som like frem er blitt en trend i økumenikken.

Lønning er ikke ufeilbar, men nøktern og klok. De siste ord vil jeg ikke bruke for å karakterisere *Casalis*. Hans emne er det samme som bokens tittel, og som undertittel har han satt «Der zerrissene Økumenismus.» *Casalis* hevder at økumenikkens fremtid på flere måter ligger bak oss. Kirkeøkumenikken er han ferdig med. Man forstår hva han mener, og man er enig når han taler om årene 1961 og 1962 som høydepunktene i moderne økumenikk. – C. peker, ikke nettopp ved understatements, på reelle tilbakeslag. Interessen for bønneuken for kristen enhet har således dabbet av ute i Europa. Hovedfeilen, mener C., er at økumenikken er blitt «etablert». *Noe* riktig er det i dette. Byråkratisme og «stabsteologi» er blitt en fare i Kirkenes Verdensråd. – C.'s tese er at man ikke kan flikke på det bestående. Ikke få «konservative evangeliske» ville kunne si noe lignende, ut fra andre teologiske («verdensflukt») premisser. C. tenker i ganske andre baner. Hans premisser er politiske, venstreradikale. Det er den charismatiske frihet og den «profetiske» dvs. tradisjonsløse, utålmodige og politisk-revolusjonære økumeniske *aktivitet* som er veien for C. Ikke kirkens enhet, men menneskenes er økumenikkens påtrengende problem. En av C.'s trylleformler er «nye strukturer». Og «evangeliet» er selvsagt politisk. Det lyser noe i C.'s artikkel, men lyset minner om de bål som ble tent av fanatikere i Münster på reformasjonstiden. Den progressive katolikken *Häring* er mer nøktern, til tross for at han skriver om «Routine oder prophetische Konkretion». Det mest interessante ved denne artikkelen er at *Häring* går inn for at alle dømte som tror på realpresensen skal kunne delta i den katolske kirkes kommunion. Men interselebrasjon vil H. ikke vite av, ikke engang i lukkede grupper med økumenisk engasjerte. Interessant er det også at han hevder at et ekteskap mellom to engasjerte kristne fra forskjellige kirker er langt mindre et «blandet» ekteskap enn når en våken katolikk gifter seg med en «dåpsattestkatolikk» som troen ikke betyr noe som helst for.

En interessant liten bok, men om økumenikkens fremtid og fremtidens økumenikk får vi ikke vite meget.

Conciliarum Oecumenicorum Decreta. Edidit Istituto per le scienze religiose Bologna 1973. 1135 s. + 169 s. Denne boken inneholder samtlige vedtak, dekreter og canones ved alle de 21 anerkjente kirke-møter på latin og gresk, der det siste var originalspråket. Den nye utgaven har omredigert vedtakene fra det fjerde og femte århundre

og har føyet til samtlige vedtak fra Vaticanum II. Dessuten har vi fått registre på tilsammen 169 sider. Disse registre, særlig saksregisteret, er overmåte verdifulle. Registeret som viser til bruk av Skrift-steder avslører forresten det interessante faktum at Skrifthenvisninger spiller en større rolle ved Vaticanum II enn ved noe annet konsil. Dette er iallfall hva en foreløpig undersøkelse tyder på. Noen tilfeldig valgte eksempler: Det er ialt 26 henvisninger til Gen., derav 14 ved Vaticanum II; 15 henv. fra Ex., derav 4 fra Vat. II; 278 henv. fra Matt., derav 135 fra Vat. II; 186 henv. fra Rom., derav 122 fra Vat. II og 51 henv. fra Filip., derav 30 fra Vat. II. Dette er et trekk som viser en praktisk forskyvning i forholdet skrift/tradisjon. I forhold til Denzingers *Enchiridion Symbolorum* inneholder den foreliggende utgave den fullstendige tekst til samtlige økumeniske konsil, mens den mangler ensykliaer og lignende. En uhyre nyttig bok for kirkehistorikere, systematikere, økumener og missiologer! Min eneste innvending er at boken er svært finstilt, og så kunne det jo ha vært praktisk med en ledsagende engelsk oversettelse.

Nordisk økumenisk årsbok 1973, redaktør Lars Thunberg. Falkøping 1973. 160 s. Det nordiske økumeniske tidsskriftet *Kristen Gemenskap* gikk som kjent inn for noen år siden. I 1972 kom isteden den første utgaven av *Nordisk økumenisk årsbok* (se NOTM 1973 s. 60). Lars Thunberg har vært en dyktig redaktør også av 1973-utgaven. At boken har svensk slagside, bør neppe bebreides redaktøren. Boken er inndelt i fem avdelinger: Artikler, økumeniske rapporter, økumeniske portretter, dokumentasjoner og recensjoner. Artiklene kretser om to emner: K. V.'s 25-års jubileum, og Bangkok-møtet. Det siste emnet måtte naturligvis dekkes, og så var det vel vanskelig å unngå at de skandinaviske bidrag om dette har fått preg av oppvarmet mat. Da er avsnittet om hva Kirkenes Verdensråd har betydd for hvert av de nordiske land av større interesse, især hvis man sammenligner bidragene. Vår egen biskop Støylen legger ikke skjul på de vanskeligheter som økumenikken møter i Norge. Og biskop Thorkild Græsholt taler åpent om den polarisering som økumenikken har skapt i den danske folkekirke. «En fløy hævder ufortrødent, at en folkekirke ikke kan have noget at gøre med andre kirker» . . . «En anden fløj bliver ikke træt af at fortælle os, at den danske kirke, som de for deres del har eneret på at definere, er en del av den verdensomspændende kirke, og at den kun virkeliggør sit væsen i samme grad som den virkeliggør sin universalisme ved at blive et lydigt og nyttigt redskab for den politik,

som Kirkernes Verdensråd til enhver tid fører.» Græsholt tar, som den fornuftige mann han er, avstand fra begge ytterligheter. De to økumeniske portretter som tegnes, er av dansken Johannes Langhoff og av Emilio Castro, den nye leder av Kirkenes Verdensråds Commission on World Mission and Evangelism. Det siste er, som mange lignende «portretter» atskillig preget av heltebiografitonen. – Men ellers gir årboken intet glansbilde av økumenikken. De mange adresser til økumeniske organer er særdeles nyttige, og recensjonene av 32 bøker er fortreffelig. Alt i alt en nyttig bok både for økumener og uøkumener.

Dette tror de. Holdninger og retninger i norsk kristenliv, av Ingvar Haddal. Oslo 1973. 140 s. Ingvar Haddal hører til de få dyktige presse-menn som har slått seg til ro i «Vårt Land», hvor han er redaksjonssekretær. Han har studert ved Metodistkirkens teologiske skole i Gøteborg, men er ingen «halv-studert røver». Han er journalist med fagkunnskap. Denne har han gjort bruk av i det foreliggende arbeid. Haddal bygger også på relevant litteratur, men fremfor alt på sitt personlige kjennskap til de frikirkelige samfunn han skriver om.

Det dreier seg ikke her om noen konfesjonskunnskap. Det er retninger og arbeidslag innenfor og særlig utenfor Den norske kirke som behandles. Og spesielt avsnittene om Jarlsbergianerne, De frie evangeliske forsamlinger og Guds menighet på Vegårdshei vil leses med utbytte av prester, selv om boken som sådan tar sikte på slike som har et overfladisk kjennskap til kristelig arbeid i Norge. Forfatteren skriver friskt og uhøytidelig, men aldri respektløst. Jeg skal unnlate å demonstrere min lærdom ved å rette «trykkfeil» i gjengivelsen av enkelte latinske og greske ord.